

TAKÁCS ZSUZSA

A szöveg, az *egyes szöveg* kőként csobban bele a figyelem tavába... Egyszerre, hirtelen. Valahogyan mindenképp meglep. Mert ki tudja teljességgel, hogy pontosan ki hajította oda, honnan valójában és miért? Emellett, persze, reprezentálja még a textus: létrejöttének-megjelenésének időszakát, nem utolsósorban, mindenekelőtt pedig születésének „fészekalját”. Vagyis azt az íráscsoportot, versciklust, esetleg máris alakuló kötetegészet, a környékén kirajzolódni látszó pályaszakaszt vagy az egész életművet akár, amelynek sorában és keretei között megalkotódott. Ahová végső soron elhelyeződik. Ugyebár *irodalomtörténetileg*. Takács Zsuzsa *Egy könyvtár felszámolása* című verse, ha úgy tetszik, bizonyos szempontból szinguláris jelenség, egymagában vízbe csapódó kő: nyilvánvalóan mintegy véletlenszerűen is került a szemlélő, az irodalmi folyóirat-publikációkat pásztázó érdeklődés középpontjába 2017 legelején – képviselve a Szépirodalmi Figyelő éppen esedékes, eggyel megelőző feldolgozási periódusának, 2016 utolsó hónapjainak termését (az Alföld decemberi számából). Erőteljesen képviselve, talán megütő intenzitással.

A legelső, az indító benyomás mintha még nem is lírai munkáé lenne ezúttal; szinte prózaian szétterülő a nyitó sor, sormondat (legyen terjedelmünk, időnk belerévülni a még általánosságban hagyott „szörnyűségbe”?): *„Ki hitte volna, hogy ennyire véres munkát vállalt?”* Ám szótaglábat rögtön fegyelmezetten maga alá szedi a jambikus lüktetés, mindjárt a második mondatról pattogósan, majd áthajlásosan feszesítve rövidül meg az elbeszélő nyelvanyag soronkénti kiterjedése. S a felidézés egy büntény sejtelmének elővillantásával átmenetileg megtéveszt-megjjeszt ugyan, de aztán a késleltetett információ megadásának megtörténtével lenyugtat, hogy a köznapi banalitás felvázolása révén mégis-tragédiát alkosson, az egzisztencialitás minden plasztikus-ságát mozgósítva. – *„Hogy zsákba fojtja, akiket szeretett. / Mintha élnének valóban, hogy ellenállnak! / Tíz körömmel kapaszkodnak a napvilágra / vissza a könyvek, akik fölött már eljárt az idő”*. Mármost bizvást gyanakodhatunk allegorikus áttűnésre: az előkerülő kötetek amúgy személyileg jelentik íróikat, amit, vagyis az alkotók idős életkorát, testi nehézségét, némiképp tehát óhatatlanul riasztó, visszataszító mivoltát a fizikai manifesztációjukban beállt romlás, szennyeződés, elhasználódás mintegy biológiailag, orvos-egészségügyileg hitelesít. Innen van,

hogy „*lapjaik kibulltak, szavaik kihaltak, por és hamu / marad utánuk az aggkor szégyen- és váladéknyoma / a tölgyfa polcokon*”; ezért lesz polcokról levett dolgokra vonatkozó, germanizmusgyanús „fektetésből” (szándékoltan!) kísérteties módon a holttestek kifektetésének allúziója; s ez alapján töri át egy furcsa metafora a dolgok és emberek világának határvonalát: „*vigyék / innen [őket] az öregek otthonába: a szelektív hulladék- / telepre*”. Szerzői ön-pozíciónál(ód)ást sejtve az egész versben, majd a zárlat is azt tűnik igazolni az értelmezőnek, hogy a szerepelte-tett főalak saját halálának s arra következő klasszicizálódásának egyelőre még nem bekövetkezett, de már nagyon is küszöbön álló bekövetkezésének a gondolatával játszik el. Mégpedig talán *pro* ÉS *kontra* egyúttal, az eldöntetlenség bizonytalansági tartományába húzódva. Amennyiben ugyanis látszik a visszapillantó tükörben, úgy még életben van a „kihalt szavú”, tehát halott szerzők világában. Ugyanakkor, e versuniverzum logikája szerint, kísértet szintén lehet, persze, gondoljunk csak a halottasházban a tükör letakarásának gesztusára... Most akkor melyik? És pontosan miért hangzik fel méltatlankodása? De biztos, hogy méltatlankodás?

Ezt kell gondolnunk – MINDEZT és még másokat, más különbözőeket is, igen –, mivel a vége felé (a szöveg vége felé!) gyanakodni kezdünk, olyan sok lesz ugyanis a kérdés, a „miért?”. A gondolatritmus tűzijátékával találkozunk, egyszersmind a retorika nagy változatos-ságával. „*Miért rezzen össze mégis, amikor megáll az autó / a ház előtt? Amikor becsönget a két tetovált alak, / és vállára dobja a zsákokat, miért sápad el?*” Nos, hogy miért? Pontosán nem tudható, az elbeszélés minden epikus szituáltsága ellenére is líraian pontatlan, szaggatott, szándékosan meglyuggatott, akartan kihagyásos. Feltétlenül bejátszik az idős, elhalt hozzátartozó, rokon vagy közeli barát háztartásának *felmondó* gesztusa – mint sejtelem, mint emlékkép, mint borzadásos elővételezés (?) –, amelynek „csak” részeleme a „könyvtár felszámolása”. Azonban a könyvek világa, az irodalmi hagyomány megszemélyesülése, a kötetek lapjairól, papírjából való *ki-személyesülése* annyira uralkodó itt, hogy a beszélői-olvasói érintettség sem helyeződhet teljesen kívül a műveltségi-poétikai aktivitás- és értelmezésterületen. Az emberi beleoldódás a szerzők személyével való közösségérzés állapotába juttatja a szerzőt, őt magát is feltétlenül szerzőileg. Ennek következtében olyan logika kezd érvényesülni, jut érvényre a befejezésben (csattanó-szerűen!), amely nem éppen köznapi, nem is éppen „reális”. Ezen a logikán belül nem „ellentmondás”, miszerint aztán mintha meggondolná

magát a szereplő, és mintegy vissza akarná vonni az elszállíttatást. Legfeljebb a rengeteg önmagára vonatkozó kérdés (mintha egyes szám harmadik személyben figyelné és reflektálná itt valaki egy figura viszonyulásait, cselekedeteit) kényszere utal arra: a köznapi vagy az éber, racionális gondolkodás mindezt részleteiben is, egészében is furcsának találja... Találná. Vagyis? – *Álomlogika*, ez a megfejtés mindarra, amit magunk előtt találunk ebben a versben. S itt kell segítségül hívnunk a szakirodalom egyik fontos, általános magyarázatot kínáló megállapítását: „Az álmok súlyosan beszédes világából, a psziché mélyrétegeiből hoz felszínre állandó jelleggel felkavaró, lírai üzeneteket [...] Ami- ben nem is az az igazán kegyetlen, amit feltár, hanem ahogyan ezt teszi.” (Keresztury Tibor köszöntötte így nemrég az egyik legutóbbi jubileumi születésnapján a költőnőt.) Amihez hozzátenném: Takács Zsuzsa drámai szituációkba, hangulatokba(n) *fürdeti be az Embert*, ám a remény felvillanó réseit is mindenkor határozottan nyitva hagyja számára egzisztenciális sötétkamráiból kifelé...

Az álmok logikája arra biztosan rámutat a maga képlékeny állagával, miszerint nincsen biztos tudás! Sem a poétikai értelmezésben, sem pedig a spirituális egzisztencialitásban. Annyi mindenesetre nyilvánvaló, hogy a tükörben visszaadódó arc, az emberi alak éppúgy a művek összességével, az életmű tradicionálisan könyvekben (de újabban digitálisan, az interneten is) megjelenő szövegeivel azonos emblematikusan, mint ahogyan a polietilénszakokba kerülő nyomdatermékek „lapjainak ropogása” is azért hallható a beszélő számára „elfojtott zokogásként”, mert emberi testek, testrészek, például „kezek tördelésének” képzete hívódik neki így elő...

Folytathatnám a részletekkel, de az Egész állomásai ötlenek fel bennem; egyes verseskönyveinek címei-világai, amelyek, úgy érzem, szállóigévé lettek az *értési szakma* képviselői között: *A búcsúzás részletei*; *Tükörfolyosó*; *Sötét és fény kora*; *A megtévesztő külsejű vendég...*; *Tiltott nyelv*. Takács Zsuzsa Pilinszky folytatójaként indult, de anyag- és életgazdagsága legalább olyan magasságba helyezi, mint eredeti mesterét.

Zsávolya Zoltán